

Kuinka ”suomalainen viinapää” syntyi?

Matti Peltonen

”Kansa täällä on kovin juoppoa”

Viime vuosina on käsityksiin suomalaisen alkoholikulttuurin luonteesta tullut uusia sävyjä. On havaittu, että suomalainen humala kesyyntyy. Moderni kulutustutkimus on tuonut esiin suomalaisen alkoholin käytön monimuotoisuuden ja moni-ilmeisyyden. Änkyrän rinnalla on havaittu myös huppeli (Simpura 1983; Virtanen 1982). Vertailut muiden Euroopan maiden kansojen tapakulttuuriin saavat yhä enemmän realismia sosiaalihistoriallisen tutkimuksen edistyessä. Samalla ”suomalaisen viinapään” käsite on väistymässä virallisista yhteyksistä ja tutkimuskäytöstä enemmän puhekielen ilmaukseksi. Vuosikymmenien ajan käyttökelpoiseksi koetun käsitteen väistyessä ajankohtaistuu käsitystavan synnyn ajankohdan etsiminen.

Puhe ”suomalaisesta viinapäästä” on niin yleistä ja arkipäiväistä, että uskon meillä suomalaisilla olevan itse kullakin melko tarkka kuva siitä, mitä käsitteellä tarkoitetaan. Yritän kuitenkin tässä artikkelissa määrittellä tämän käsitteen tavallista huolellisemmin. Sen jälkeen uskon voivani tarkemmin selvittää, milloin käsitys on syntynyt ja mihin sillä pyrittiin. Käsitteen syntytilanteen rekonstruointi voi vaikuttaa siihen, miten arvioimme sen käypyyttä tällä hetkellä.

Tarkoitukseni on väittää, että käsitys erityisesti suomalaisesta juomatastavasta, ”suomalaisesta viinapäästä”, syntyi vasta 1900-luvun alussa, suurin piirtein vuoden 1910 tienoilla. Käsitys syntyi siis kieltoain hyväksymisen (1907) jälkeen, mutta selvästi ennen kansalaisotaa (1918). Edelleen on selvää, että käsitys oli muotoutunut ennen kriminologi Veli Ver-

kon kirjallisen toiminnan alkua (tästä ks. Jaakkola 1986). Vuosisadan alussa syntynyt käsitys ”suomalaisesta viinapäästä” sisälsi ensimmäistä kertaa ne kolme elementtiä, joiden kautta käsitteen erityisyys muodostuu:

1) Käsitys juomattavan *kansallisesta* erityisyydestä (lausutaan julki käsitys, että suomalaiset poikkeavat muista, etenkin ns. sivistyskansoista tai vanhemman kulttuurin omaavista kansoista).

2) Käsitys alkoholin *nautintatavan* erityisyydestä (tunnustetaan, että alkoholijuomia käytetään keskimäärin poikkeuksellisen vähän, mutta nautintakertaa kohden kulutetaan poikkeuksellisen suuria ”humalahakuisia” määriä; alkoholin nauttiminen ei ole alistainen hienostuneelle tapakulttuurille, vaan päihtymistarikoitukselle).

3) Käsitys *humalakäyttäytymisen* erityisyydestä (väitetään, että alkoholia nauttineena suomalainen käyttäytyy poikkeuksellisen sivistymättömästi tai jopa väkivaltaisesti).

”Suomalaisen viinapään” käsitteen tarkempi määrittely on välttämätön, jotta voimme erottaa sen aiemmille vuosisadoille tyypillisestä säätyläisten suhtautumisesta rahvaan alkoholikulttuuriin. Vanhempi suhtautumistapa voidaan tiivistää sanoihin ”kansa täällä on kovin juoppoa”. Se on käsitys, joka ilmenee kaikkialla säätyläisten tuottamissa kirjallisissa historiallisissa lähteissä 1700- ja 1800-luvulla. Tässä ”kansa täällä on kovin juoppoa”-kuvassa ei korostu suomalaisten kansallinen erityisyys eikä nautintatavan erityisyys. Päinvastoin siinä liioitellen korostetaan rahvaan alkoholin käytön runsautta ja jokapäiväisyyttä. On siis syytä koko ajan muistaa, että alkoholista on maassamme puhuttu jo useita vuosikatoja, alkoholikeskustelulla on pitkä perinne, ainakin 1600-luvulta saakka (vrt. Heino 1969; Mäntylä 1985; Sulkunen 1986). Käsitys ”suomalaisesta viinapäästä” on vain uusi kerros-

Kiitän artikkelin aikaisemman version kommentoijasta Hannu Soikkasta ja Risto Jaakkolaa.

tuma tässä pidemmässä keskustelussa.

En puhu lainkaan siitä, miten alkoholia todellisuudessa käytettiin ”suomalaisen viinapään” käsitteen syntyäaikoina. Osittain tämä johtuu aikakauden alkoholikeskustelun luonteesta. Juomatavat eivät olleet tutkimuksen kohteena, joten niistä ei ole kertynyt tietoa. Se vaatisi uutta sosiaalishistoriallista tutkimusta. Tilastoitu alkoholin kulutus ja eräät ”alkoholihaitat” (rikkomukset paloviinalainsäädäntöä vastaan) olivat kuitenkin lievimmillään vuosisadan vaihteessa. Samaan aikaan raittiusliikkeen kannatus oli ennätysmäinen (Sulkunen 1986, 111). Yhteys alkoholikeskustelun vilkkauksen ja alkoholin kulutuksen (ja haittojen) välillä ei siten ole välttämättä suora ja välitön.

Raittius ja rikollisuus

Palatkaamme nyt vuosisadan vaihteen Suomeen, autonomiseen suuriruhtinaanmaahan Venäjän keisarikunnan läntisessä helmassa. Suomen alkoholioloissa havaitsemme tuolloin kolme keskeistä piirrettä. Ensinnä alkoholin kulutus, ainakin tilastoitu kulutus, oli laskussa. Kotipolton kieltämisen jälkeen (1866) alkoholista tuli ostohyödyke ja se muuttui monelle kuluttajalle vaikeasti tavoitettavaksi nautintoaineeksi. Vuosisadan lopulla etenkin maaseudulla kunnat rajoittivat voimakkaasti alkoholin myyntiä ja anniskelua. Tilanteelle on kuvaavaa se, että vuonna 1901 oluenkaan anniskelua ei sallittu kuin kuuden kunnan kestäkievareissa (1,2 % maalaiskunnista). Kokonaisten läänien maaseutu oli täysin kuivatettu laillisesta alkoholista.

Toiseksi alkoholiasenteet kiristyivät selvästi. Edellä kuvattu maaseudun omaehtoinen kieltolaki kuvaa jo tilallisten, maaseutuväestön johtavan kerroksen, asenteiden kiristymistä kotipolton kiellon jälkeisinä vuosikymmeninä. Mutta raittiushenkisyys kehittyi myös kaupunkien keskiluokkaisen väestön keskuudessa, ja raittiusliike kansalaistoimintana virkosi 1870-luvulla. Työväestönkin kerroksia yhtyi siihen (Sulkunen 1986; Haapala 1986). Raittiusliike kohosikin 1880-luvulla keskeiseksi kansalaisjärjestöksi. Uutta oli omaksua ehdoton raittius tavoitteeksi. Asenteet kiristyivät tässäkin suhteessa. Mutta raittius radikalisoitui muutenkin. Vuosisadan vaihteessa raittiusliikkeen pii-

rissä ja sen lähiympäristössä päätavoitteeksi nousi vaatimus ehdottomasta kieltolaista. Alkoholia ei saisi valmistaa, kaupata eikä tuoda maahan. Erityisesti työväestö ja nouseva työväenliike tukivat näkyvästi uusia radikaaleja alkoholipoliittisia avauksia — juomalakkoja ja kieltolakia.

Kolmantena 1800-luvun jälkipuoliskon uutena piirteenä on mainittava alkoholikysymyksen uusi, modernimpi hahmottaminen. Alkoholikysymys tieteellistyi. Alkoholi ei ollut enää pelkästään moraalinen tai eettinen ongelma, vaan sitä vastaan opeteltiin argumentoimaan viileän asiallisesti, tutkimustiedon pohjalta. Alkoholin vastustuksessa alettiin turvautua luonnontieteiden ja yhteiskuntatieteiden tuottamiin tietoihin alkoholin aiheuttamista haitoista. Toki aikaisemmin, aina 1500- ja 1600-luvun juoppoudenvastaisista virsistä alkaen oli ollut tiedossa, että liiallinen viinanviljely vei moraalin ja siveyden lisäksi terveyden ja rahat (vrt. Heino 1969). Mutta vasta nyt sama tieto pystyttiin esittämään ”tutkimustuloksena”, täsmällisenä kvantitatiivisena tietona. Tiedon uudella muodolla oli kuitenkin myös sisällöllisiä seurauksia.

Uudella, ehdottomaan raittiuteen tähtävällä raittiusliikkeellä olikin Suomen oloissa todellisia vaikeuksia kehittää uskottavia ja vakuuttavia argumentteja toimintansa oikeutukseksi. Ongelma oli siinä, että alkoholin kulutus oli selvästi alentunut jo valtiovallan ja kunnallisten elinten toimin ja alkoholiasenteet olivat muutenkin kiristyneet raittiusliikkeen toivomaan suuntaan (vrt. esim. Granfelt 1883 tai Helenius 1902, 24). Kun kaikki selvästikin jo oli hyvin, niin mihin vielä tarvittiin voimakasta kansalaistoimintaa?

Tässä tilanteessa raittiusliike ryhtyi itse tuottamaan tieteellisiä argumentteja toimintansa perustelemiseksi. Tarvittiin tilastollisia selvityksiä alkoholihaitoista. Niillä olisi haitta tai yhteiskunnalle aiheutuva ylimääräinen kustannus alkoholin käytöstä osoitettavissa vastaansanomattomalla tavalla. Kotoisten tilastotietojen selvitäminen jo varhain, 1870- ja 1880-luvun vaihteessa (Sulkunen 1986, 62—63). Esikuvat saatiin USA:sta ja Länsi-Euroopasta Skandinavian maiden kautta (vrt. Ignatius 1884). Siellä raittiusliikkeeseen sitoutuneet tiedemiehet olivat jo tehneet vastaavia

tilastaselvityksiä. Keskeisiä kiinnostuksen kohteita tässä vaiheessa oli se, kuinka paljon alkoholi aiheuttaa sairauksia (etenkin lapsille), köyhäläisyyttä (vaivashoidon varaan joutumista), siveettömyyttä ja rikollisuutta.

Lukuun ottamatta K. E. F. Ignatiuksen varhaista tilastollista tutkimusta Statistiska bidrag till belysande af brännvinskonsumtion i Finland (1884), joka ei paljastanut mitään huolestuttavia piirteitä maan alkoholioloista, ei asiassa edistytty 1880- ja 1890-luvulla raittiusmiehiä tyydyttävällä tavalla. Tilastaselvitysten välttämättömyydestä puhuttiin esimerkiksi yleisissä raittiuskokouksissa vuosina 1885 ja 1893.

Todellinen läpimurto tapahtui vasta 1896, kun raittiusliikkeen voimahahmon A. A. Granfeltin lanko, vankilanjohtaja Juho Kantele (ent. Cantell) piti Vankeinhoitomiesten Yhdistyksen vuosipäivillä Lappeenrannassa alustuksen ”Eikö meidän vankeinhoitomiesten tulisi ryhtyä toimiin saadaksemme selville, miten suuressa määrässä väkijuomien käyttäminen vaikuttaa rikollisuuteen?”. Puheessaan Kantele viittasi muiden maiden kokemuksiin vastaavista tutkimuksista. Hän oli etukäteen varma, että rikollisten alkoholin käyttöä koskeva tutkimus tuottaisi raittiusliikkeen tavoitteita palvelevan argumentin (Kantele 1897, 86):

”Jos siis voimme numeroilla näyttää yhteiskunnalle, miten suuressa määrässä väkijuomien käyttäminen meidänkin maassamme täyttää vankilamme rikoksen tekijöillä, voimme siten uskoakseni parhaiten vaikuttaa siihen, että rikollisuus maassamme vähenee, sillä toivottavaa on, että tällainen tieto pakottaisi yhteiskuntaa poistamaan tämän syyn rikollisuuteen siinä määrässä kuin se poistettavissa on.”

Ja kaksi vuotta myöhemmin vankeinhoitohallitus suoritti ehdotetun tutkimuksen. Kaikkea vankeja kaikissa Suomen vankiloissa haastateltiin. Tutkimuskohteena oli siten 319 naisvankia ja 4 847 miesvankia. Heiltä kysyttiin: 1) Olivatko heidän vanhempansa raittiita vai juoppoja? 2) Olivatko he itse olleet ennen rikoksen suorittamista raittiita, kohtuullisia vai juoppoja? 3) Oliko itse rikos tehty selvänä, humalassa vai kohmelossa? Tutkimusraportissa, jonka laati samainen vankilanjohtaja Juho Kantele, myönnettiin kyllä tutkimusmo-

netelmän epäluotettavuus. Mutta tulos vaikutti luotettavalta, olihan se samanlainen kuin vastaavissa ulkomaisissa tutkimuksissa. Noin kolme neljäsosaa miesvangeista oli ollut ”juomareita” ja lähes kaksi kolmasosaa (62 %) rikoksista miesten osalta oli tehty juovuksissa (naisilla vastaavat luvut olivat viidesosa ja vajaat 14 %) (Kantele 1900 & 1903, eri kohdin). Tutkimuksen tulos julkistettiin Mikkelin yleisessä raittiuskokouksessa vuonna 1899. Juho Kanteleen esitelmä levisi pamflettina ”Väkijuomain vaikutus rikollisuuteen Suomessa”. Kirjasesta otettiin useita painoksia.

Mitkä olivat seuraukset tästä tilastollisesta selvityksestä? Ensinnäkin huomio kiinnittyi erityisen voimakkaasti alkoholin ja rikollisuuden väliseen suhteeseen. Muut alkoholihaitat, joista ei ollut käytettävissä näyttäviä selvityksiä, jäivät tämän erityissuhteen varjoon. Alkoholin ja rikollisuuden suhde sai erityismerkityksen, koska siitä oli nyt ”meidänkin maastamme” luotettava tutkimus. Tulos tosin oli sama kuin useissa Länsi-Euroopan maissa.

Toiseksi on huomattava, että tutkimus suoritettiin ja julkistettiin lähes samanaikaisesti raittiusväen toisen huomattavan voimannäytteen, juomalakkoliikkeen kanssa. Alkoholin ja rikollisuuden liittäminen yhteen merkitsi kuitenkin aivan erilaista argumentaatiota raittiuden puolesta kuin juomalakkoliike ja työväenhenkinen kieltolakitaistelu. Siksi mielestäni Juho Kanteleen teesi, joka muutti raittiuden puolesta käytävän taistelun rikollisuuden vastustustyöksi, on nähtävä samalla raittiusliikkeen vanhoillisemman siiven puolustusreaktioksi, pyrkimykseksi kehittää omaperäinen perustelu liikkeen olemassaololle ja toiminnalle. Juho Kantele tiivistä rikollisuustutkimuksen tulosten merkityksen seuraavin sanoin (1903, 25—26):

”Toisinaan tuntuu, kuin työ olisi turhaa, mahdotonta, joskus myös, kuin ei olisi vaara niin suuri, kuin se todella on. Suomen kansahan on verrattain raitis kansa. Mitäpä siis turhaa puuhaillette? sanovat vastustajamme. Ja totta on, että kansamme suuri enemmistö ei suinkaan ole mitään juoppouden orjia, eikä edes usein käytä väkijuomia, mutta niin kauan, kuin alkoholin uhreja tällä ainolla alalla on tuhansia, ei meillä ole oikeutta väsyä eikä vellostua. Ja juuri nämä numerot ovat meille terävänä aseena vellostumista ja välinpitämättömyyttä vastaan tässä, meille niin kalliissa asiassa. Jos Suomen kansa

tuntisi ja ymmärtäisi, mitä nämä numerot kertovat, niin kyllä silloin raittiustaistelijoita olisi satoja tuhansia.”

Kantele ei tässä tunnekylläisessä vetoomuksessaan ole lainkaan tietävinään niistä lähes 70 000 suomalaisesta, jotka edellisenä syksynä olivat yhtyneet juomalakkoliikkeeseen. Heistähän vain 2 % oli raittiusjärjestöjen jäseniä (Sulkunen 1986, 238). Kantele ei kertaakaan edes viittaa juomalakkoliikkeeseen tai kieltolakitavoitteeseen.

Kolmanneksi on mielenkiintoista todeta, että vaikka Juho Kanteleella onkin ikään kuin kaikki ainekset jo käsillä — viittaaan vaikkapa edellä olevaan vuosisadan vaihteen lainaukseen — ei hän silti vielä muotoile teoriaa erityisesti suomalaisesta juomatavasta. Siis, vaikka alkoholikeskustelussa oli kaksi voimakasta ja tunteenomaista juonetta, kieltolakikamppailu sekä alkoholin ja rikollisuuden kytkeminen, ei vielä tarvittu muotoilua ”suomalaisesta viinapäästä”. Sen synnytti vasta uusi, rakenteeltaan laadullisesti poikkeava tilanne suomalaisen yhteiskunnan kehityksessä. Tämä tilanne muodostui vuosina 1905—1907. Tarkoitan suurlakkoa ja eduskuntauudistusta.

Kieltolain hyväksyminen

Kun ensimmäinen yksikamarinen, koko kansan valitsema eduskunta kokoontui vuonna 1907, oli sen asialistalla useita vaikeita kysymyksiä. Oli maanvuokrakysymys, kunnallislakien uudistaminen ja kieltolakisiasia (ks. Teljo 1949). Kolmannen kysymyksen, kieltolain, eduskunta ratkaisikin tyylikkäästi — päinvastoin kuin kaksi muuta. Kieltolaki hyväksyttiin yksimielisesti seisaalleen nousten. Kiistaa kansanedustajien kesken syntyikin vain siitä, kenen edustama puolue oli pisimpään ja johdonmukaisimmin kieltolakia ajanut. Puoluepukari, joka aloitti tämän pikkumaisen kiistan, oli nimeltään Juho Kusti Paasikivi! Mutta vaikka kieltolailla ei ollut monia julkisia vastustajia, ei se silti ollut kaikkien mieleen. Kieltolain kannattajat perustelivat vaatimustaan toisaalta ”syvien rivien” vaatimuksella, toisaalta alkoholin aiheuttamilla haitoilla. Perustelut olivat tuttuja edellisten vuosien alkoholikeskustelusta. Mielenkiintoista onkin todeta, ettei edes kieltolain eduskuntakäsittelyssä käy-

tetty ”suomalaisesta viinapäästä” argumenttina.

Täydellinen voitto kieltolakisiasissa oli raittiusliikkeelle kuitenkin ongelmallinen. Kielto lakia ei enää — yleisen valtiollisen äänioikeuden saamisen jälkeen — voinut perustella demokratian laajenemiseksi käytävän taistelun muotona. Työväenliike ei tarvinnut sitä, ja työväen joukot alkoivat vieraantua ainakin osittain raittiusliikkeestä (Sulkunen 1986, 258). Senaatissa lain käyttöönottoa jarrutettiin vallankumousvuoteen 1917 saakka (Åkerfelt 1960). Koko tämän kymmenen vuoden ajan raittiusliikkeen piti kuitenkin perustella sitä, miksi erityisesti juuri Suomi — eikä jokin muu keisarikunnan osa — oli sellainen maa, jossa tarvittiin poikkeuksellisen ankaraa alkoholilainsäädäntöä. Raittiusliikkeen argumentoinnin ilmeinen kohde kotimaisen senaatin ohella olikin keisarikunta, jonka virkakoneiston huipulla Suomenkin kieltolain täytäntöönpano lopulta ratkaistiin.

Juuri tässä tilanteessa — kieltolaki on eduskunnassa hyväksytty, mutta senaatti jarruttaa sen toimeenpanoa — raittiusliikkeen johtohenkilöiden puheisiin ja kirjoituksiin ilmaantuu muotoilu, jota voidaan pitää käsityksenä erityisesti suomalaisesta juomatavasta, ”suomalaisesta viinapäästä”. Itse olen löytänyt ensimmäisen esimerkin maisteri O. W. Louhivuoren puheesta Hämeenlinnassa 16. elokuuta vuonna 1908. Puheessaan Louhivuori kuvasi vallinnutta tilannetta raittiusstyössä (puheen referaatista *Kylväjä*-lehdessä, 1908:8, 131):

”Ulkomailla on se käsitys vallalla, että Suomi jo nykyään on ihannemaa raittuteen nähden. Mutta kun ulkomaalainen Suomeen saapuu, tulee hän pian toisiin ajatuksiin, koska hän tavallisesti maamme satamakaupungeissa ensimmäiseksi näkee hoippuvia ja räyhääviä juopuneita. Totta on, että Suomessa juodaan muihin maihin verrattuna vähän. Mutta silti näkee meillä enemmän juopuneita kuin muualla, koska suomalaiset vähänkin juovuttuaan käyttäytyvät niin perin törkeästi ja raa’asti.”

Louhivuoren luonnehdinnassa suomalaisista juomatavoista ”maamme satamakaupungeissa” näkyvät jo yhteen liittyneinä kaikki kolme ”suomalaisen viinapään” elementtiä. Suomalaisia verrataan meille epäedullisella tavalla muihin kansallisuuksiin. Myönnetään, että Suomessa toki juodaan alkoholijuomia kovin vähän, ja korostetaan nautintatavan

päihdyttävyyttä. Ja lopulta yhdistetään alkoholin käyttö väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Aivan vastaavalla tavalla asetti sanansa raittiusliikkeen toinen johtohahmo Väinö Voionmaa. Voionmaa kirjoitti raittiuskirjassaan ”Suomen raittius työ venäläiselle yleisölle esitettyinä” (1910, 1—2):

”Vieras, joka saapuu Suomeen, ei voi olla jo ensi askeleillaan huomaamatta sitä rärkeää ristiriitaa, että tässä kieltolain kynnyksellä olevassa maassa rehoittaa sangen julkea juoppous . . . Edelleen on Suomessa köyhä ja vielä alhaisella sivistyskannalla elävä kansa. Sellaisissa oloissa on humala tavallaan sitä kulttuuria, jonka kansa ensiksi rientää hankkimaan. Suomalainen talonpoika ja työmieh juovat harvoin, koska väkijuomia ei enään ole kaikkialla tarjolla, mutta juovat silloin sitä perinpohjaisemmin. Onnettomuudekseen on suomalaisella vielä ’paha olutpäät’. Juovuspäissään hän mellastaa, riitelee ja tempaa helposti puukkonsa esille. Useimmat murhat ja muut väkivaltaiset rikokset Suomessa ovat viinapäissä tehdyt. Tämä selittää, miksi juoppous Suomessa rehoittaa, vaikka tilaston mukaan Suomessa nautitaan suhteellisesti vähemmän väkijuomia kuin missään muussa Euroopan maassa.”

Käsitys ”suomalaisesta viinapästä” on suurlakon ja eduskuntauudistuksen jälkeisessä tilanteessa raittiusliikkeen piirissä syntynyt uusi muotoilu temasta alkoholi ja rikollisuus. Vankilaviranomaisten ja Juho Kanteleen työ saa nyt uutta tuulta siipiensä alle. Erikoista tilanteelle on kuitenkin se, että käsityksen muotoilee raittiusliikkeen nuorempi, edistyksempinen siipi, sen sosialidemokraatteja lähellä olevat toimihenkilöt. Samalla syntyy myös erilaisia käsityksiä siitä, minkä tähden suomalaisilla on ”huono humalaluonto”. Eräät — ennen kaikkea raittiusliikkeessä toiminut historioitsija Viljo Hytönen — katsovat uuden tuomittavan juomatavan syntyneen suhteellisen äskettäin, seurauksena alkoholin saatavuuden rajusta muutoksista, kotitarpeenpolton kiellosta vuonna 1866 ja kieltolain voimaantuloista vuonna 1919 (Hytönen 1916 & 1920). Toiset taas painottivat paljon pidemmän ajan kuluessa syntyneitä ikivanhaa kansan tapakulttuuria. Lainaan Tapio Voionmaan muotoilua, vaikka se onkin kansalaissodan jälkeiseltä ajalta (1920, 117; kursivointi M. P:n):

”Pakanallinen taikausko ja katolinen kirkko ovat siis rinnan opettaneet esi-isiamme juomaan. *Eipä ihme, että olut vuosisatain kuluessa ikäänkuin liukeni Suomen kansan veriin.*

Kun juhla-aika saapui, joivat kaikki olutta aina ’rehelliseen humalaan’ ja ’kunnolliseen tappeluun’ asti.”

Käsitys erityisestä suomalaisesta juomatavasta syntyi siis vuoden 1910 tienoilla. Käsitys oli jo syntyessään ristiriitainen. Toiset selittivät tavan historian kulussa syntyneellä kansanluonteella, joka periytyi biologisena ominaisuutena. Tyypillinen vanha kansantapa oli loogista määritellä perinnölliseksi ominaisuudeksi, koska alkoholin käyttö käytännössä oli niin vähäistä ja rajoittunutta (esimerkiksi alueellisesti tai sukupuolen mukaan). Toiset pitivät sitä suhteellisen äskettäin syntyneenä käytäntönä, jonka olivat synnyttäneet valtavat muutokset alkoholipoliitikassa. Vasta myöhemmin alettiin ”suomalaisen viinapään” selittäminen biologisesti periytyvänä ominaisuutena kokea ongelmalliseksi (vrt. Bruun 1972, 273; Jaakkola 1986, 24—33). Siksi tässä yhteydessä on vielä kysyttävä, miksi aikalaiset eivät kokeneet vielä perustelua oudoksi. Oliko vuosisadan vaihteen aatteellisessa ja poliittisessä ilmastossa sellaisia tekijöitä tai virtauksia, joiden ansiosta oli helppo omaksua käsitys, että olisi olemassa jokin suomalainen kansanluonteen piirre, joka periytyy biologisesti sukupolvelta toiselle?

Kansankuvan murros ja rotuajattelu

Tähän asti olen siis korostanut raittiusliikkeen tarvetta löytää kieltolain eduskuntakäsittelyn jälkeen (1907) uusi perustelu toiminnalleen edellytyksenä ”suomalaisen viinapään” käsitteen kehkeytymiselle. Mutta tarve löytää uusi argumentaatio ei vielä selitä sitä, minkä muodon ja sisällön kyseessä oleva argumentaatio sai. Siihen vaikuttivat pitkälti vallinnut poliittinen tilanne ja toisaalta pidemmän ajan kulttuuri-ilmastot. Tässä haluan korostaa sitä, miten nämä kaksi seikkaa kietoutuivat yhteen ja vaikuttivat alkoholikeskustelun — tai raittiuskeskustelun — taustalla.

Vuosisadan alun poliittinen kehitys — työväenliikkeen ideologinen itsenäistyminen ja järjestöllinen vahvistuminen, suurlakko 1905, eduskuntauudistus ja työväenpuolueen vaalivoitto — johti aikakauden henkisessä ilmastossa ilmiöön, jota on kutsuttu ”kansankuvan murrokseksi” (Sarajas 1962). Termi luonnehtii

ennen kaikkea suomenkielisen sivistyneistön uutta suhtautumista ”syviin riveihin”, työmiehiin ja talonpoikiin (Sarajaksen lisäksi ks. myös Palmgren 1955, 93—115; Soikkanen 1961, 231—234). Tämän vuosisadan alussa, erityisesti suurlakkovuoden 1905 jälkeen, mutta osittain jo ennen sitäkin (esim. Aho) suomenkielisen sivistyneistön piirissä syntyi uusi kuva kansasta. Ideologisesta holhouksesta itsenäistynyt, järjestäytynyt ja poliittisia voittoja keräävä rahvas muuttui pelottavaksi ja vieraaksi. Syntyi käsityksiä, joiden mukaan suomenkielinen rahvas muodosti kokonaan oman rotunsa, joka erottautui alhaisemman sivistystasonsa, raakuutensa ja kaikkinaisen kulttuurisen vajavuutensa takia. Käsitykset ovat luonnollisesti sukua aikaisemmille luonnehdinnoille suomenkielisten ja ruotsinkielisten kansanosiemme rotueroista (vrt. Hämäläinen 1968, 1—36). Käytän tämän käsityksen esittelyyn Volter Kilven tekstiä hänen teoksestaan ”Kansallista itsetutkistelua” (1917). Käsitys on kuitenkin löydettävissä lukuisista muista, aikaisemmista teksteistä.

Kilvenkin mukaan Suomen kansa oli viime vuosikymmenen aikana ”eksynyt itseltään ja on yhä kulkemassa etäämmälle itsestään, särkymässä vuosisatojen luomasta sivistyskansallisesta kokonaisuudestaan” (s. 12). Enää ei tärkein etninen ero kulkenut suomenkielisten ja ruotsinkielisten välillä. Tämä johtui siitä, että Kilven mukaan sivistyneistö oli Suomessa yhtä elimellinen osa kansaa kuin missä tahansa maassa. Ruotsinkielinen sivistyneistö oli ”suurin piirtein katsottuna verta sen verestä ja mikäli vierasta alkuperää, historiallisen kehityksen kautta sen elimeksi omistettu ja sulanut” (s. 15). Siten merkittävin rotuero ei mennyt kielen mukaan, ei ollut syytä puhua suomenkielisestä ja ruotsinkielisestä rodusta, kuten aikaisemmin oli ollut tapa. Kilven mielestä erotus sivistyneen ruotsinkielisen yläluokan ja sivistymättömän suomenkielisen rahvaan välillä oli itse asiassa vain *alueellinen* ero. Kyse oli enemmän siitä eroista, joka oli olemassa ”lounais-suomalais-hämäläisen ja savolais-karjalaisen kansanluonteen välillä” (s. 34). Ruotsinkielinen kansanosahan oli osa ”läntistä” rotuamme. Kyse oli siten ”veren ja rodun erivivahteisuudesta näiden kansamme kahden pääryhmän välillä” (s. 34). Kyse oli

”sivistystasojen kehityserosta ja eri heimoilta peritystä luonnesävyen erosta”, jonka selitti ”sivistyksen vanhemmuuden aiheuttama kehitystasoero” (s. 37—41).

Volter Kilpi siis oletti, että kulttuuri oli Itä-Suomessa nuorempaa kuin Länsi-Suomessa. Siksi länsisuomalaiset joskus muinoin olivat olleet sivistyneempiä. Tämä oletettu sivistystasoero periytyi biologisesti rotuominaisuutena sukupolvelta toiselle, ”veren ja rodun erivivahteisuutena”. Kielen, uskonnon tai ihonvärin asemesta rotu määrittyi *sivistystason* mukaan. Tämä ei ollut mikään suomalainen erikoispiirre, vaan yleistä ajankohdan länsieurooppalaisessa ajattelussa (vrt. Mosse 1978, 65—93; Hammar 1964, 365—374; Kaikkonen 1985, 19—35).

Suurlakon ja työväenliikkeen nousun jälkeen vanha runebergiläinen kansankuva murtui. Suomenkielinenkin sivistyneistö pystyi nyt purkamaan ”syviin riveihin” kohdistamansa pelot ja epäluulot. Vanhan runebergiläisen kansankuvan mallikappaleet, matit ja paavot, olivat olleet ”kauniita, esimerkiksi kelpaavia, nöyriä, hiljaisia, lainkuuliaisia, jumalapelkääviä, hiukan tyhmänsekaisia, mutta hyväsydämissä ja hitaita vihaan” Eino Leinon ironisen määritelmän mukaan (Leino 1907; sit. Sarajas 1962, 129). Nyt tilalle tulivat ”passiiviset, kieron kasvaneet, vajaanmittaiset ja epäsosiaaliset” topit, juhut ja juuttaat. Sivistyneistön silmissä kansanmiehet olivat — lainatakseni Hagar Olssonin sapekasta luonnehdintaa — ”pelkkiä Oblomoveja, jotka ovat istutetut proletariaaseen ympäristöön, muodottomia sie-luja, passiivisia luisuvia ’antaa mennä’ tyyppejä, perikadon merkitsemiä . . . Tyyppejä, joille on turha etsiä vastinetta länsimaisesta kirjallisuudesta” (Olsson 1979, 139). Raittiuden Ystävien äänenkannattajassa Kylväjässä (1908:33) kirjoitettiin raittiusseurain sivistystehtävästä:

”Sivistyksen tuli ei ole vielä kuonaa kansan sydäimestä polttanut. Kansa, äsken ryöpsähtelevän vapauden aallon kukkuloille nostama kansa, se on vajonnut — syvälle vajonnut. Sen huulilla vapaus vaan juhlapuhekoruna kaikuu, sen elämä — hillittömän mässäämisen orjuutta, veritöitä kertoo. Vapaudessaan se vapaudenpilikkaan on eksynyt.”

On kuitenkin korostettava, että samalla kun

sivistystasoa ja niiden pysyvyyttä — periytyvyyttä — alettiin pitää rodullisena tunnusmerkkinä, säilyi koko ajan edelleen hyvin yleisenä käsitys, että maamme eri kieliryhmät ovat eri rotua. Jälkimmäistä erottelua vahvisti kieliriidan voimistuminen 1910-luvulla ja itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä. Näiden kahden aspektin — rotuominaisuuksien ja sivistystasojen — yhdistäminen näkyy myöhemmin mielenkiintoisina variaatioina kriminologi Veli Verkon tuotannossa (ks. erityisesti Verkko 1924).

Perinnöllisyys ja raittius

Mutta mikä oli yhteys rotuajattelun ja ”suomalaisen viinapään” välillä? Miten rotuajattelun elementit vaikuttivat raittiusliikkeen ajattelussa? On lähdettävä ensiksi yleensä siitä, miksi Volter Kilvelle ja hänen aikalaisilleen oli niin yksinkertaista ja ongelmatonta argumentoida sivistyseroilla biologisten rotuerojen perustana, ”veren ja rodun erivivahteisuuksilla”. Rotuajattelu eli käsitykset rodullisista eroista ja niiden biologisesta periytyvyydestä olivat tuolloin yleistä luonnontieteissä, yhteiskuntatieteissä ja taiteessa (vrt. Klinge 1983; Laitinen 1985, 31—78; Hietala 1985, 105—162; Jaakkola 1986, 45—53; Tarkka 1977, 59—60). Vaikutteita tuli siten raittiusliikkeen toimihenkilöille — yhteiskunnallisesti hyvin aktiivisille yksilöille — jatkuvasti monelta taholta. Mutta voidaan kuitenkin osoittaa eräs erityinen väylä, jonka kautta rotubiologiset ja rotuhygieniset ajatukset tavoittivat juuri raittiusliikkeen. Tämä väylä on raittiusliikkeen itsensä julkaisema valistuskirjallisuus.

Ajatus henkisten ominaisuuksien perinnöllisyydestä ja siihen liittyvästä rodullisesta heikentymisestä oli tullut raittiusliikkeessä tutuksi jo ennen ”suomalaisen viinapään” käsitteen muotoutumista. Kun raittiusliikkeen argumentaatio ”tieteellistyi” 1800-luvun lopulla, oli tästä luonnollisena seurauksena lääkäreiden aktivoituminen alkoholin vastaisessa taistelussa. Muiden luonnontieteen tutkimustulosten rinnalla myös lääketieteen uutuudet tulivat avuksi raittiusliikkeen. Yksi keskeinen uusi tulos oli *perinnöllisyyden* käsite. Tutkimustietoja perinnöllisyyden merkityksestä alkoi esiintyä

suomalaisessa raittiuskirjallisuudessa 1900-luvun alkuvuosina. Aktiivisina kirjoittajina voisi mainita nimet M. Johnsson, M. Oker-Blom ja S. Lilius, jotka kaikki julkaisivat Raittisuuden Ystävien kirjasarjassa ennen vuotta 1905 tekstejä perinnöllisyyden merkityksestä raittiusliikkeen. Tohtori Oker-Blom kirjoitti (1904, 10):

”Kroonisen alkoholismien pimeimpien puolien joukossa emme saa unohtaa sitä seikkaa, että sen synnyttämä kurjuus menee perintönä nouseviin sukupolviin. Tämä esiintyy osaksi jatkuvana taipumuksena alkoholiin, osaksi myöskin koko hermoston yleisenä ala-arvoisuutena, joka ilmenee sekä perillisten sielunkykyihin ja henkiseen kehitykseen nähden yleensä . . .”

Selma Lilius piti kirjassaan ”Alkoholi ja perinnöllisyys” (1904) itsestään selvänä, että ”ei käy perintönä ainoastaan luonteen ominaisuudet, luonnon lahjat ja ruumiin muodot, vaan myöskin tautien ilmaukset ja epämuodostukset”.

Matti Heleniuksella oli teoksessaan ”Alkoholikysymys” jo oma luku ”Alkoholismi ja perinnöllisyys”, jossa hän totesi (1902, 314):

”Alkoholistin jälkeläisten perintövikaisuus voi esiintyä eri muodoissa, kuten väkijuomahimona, mielenvikaisuutena, kaatuvaistautina tai muina suvunrappeutumislmiöille ominaisina vammoina, rikoksellisina taipumuksina j.n.e.”

Esimerkki perinnöllisyyden käsitteen arkipäiväisemmästä käytöstä on 1908 Helsingissä Rautatientorilla pidetty, noin 15 000 henkeä käsittänyt, mielenosoitus kunnallis- ja kielto-lain johdosta. Työväenmarssin jälkeen luettiin kokoukselle valmistetut ponnet, joista kielto-lakia koskenut alkoi (Kylväjä 1908: 10, 151) näin:

”Valistusta, oikeutta ja inhimillisiä elämäntapoja har-rastava osa kansaamme, on syvästi vakuutettu siitä, että alkoholijuomat turmelevat kansan sekä henkisesti että aineellisesti, riistävät siltä terveyden ja myrkyttävät perinnöllisyyden kautta tulevan sukupolven.”

Kokousselostuksen mukaan ponnet hyväk-syttiin voimallisoin hyvä-huudoin. Joukko huusi: väkijuomat alas! Kokous lopetettiin lau-lamalla Internationale (Kylväjä 1908: 10, 152).

Ja kun Väinö Voionmaa syksyllä 1907 suunnitteli Raittisuuden Ystävien raittiusopistolle 17

luentosarjaa käsittävän opintokokonaisuuden, tuli ensimmäisen luentosarjan aiheeksi ”rait-tiuskysymys fysiologisena ja rotuhygienisenä kysymyksenä” (Halila 1969, 79 & 370). Jyrkimmät ilmaukset sivistystasoerojen perinnöllisyydestä tulivat esiin rotubiologiassa ja rotuhygieniassa, ajatussuunnissa, joilla vuosisadan vaihteessa oli aivan erilainen yhteiskunnallinen merkitys kuin 1930- ja 1940-luvun tapahtumien jälkeen. Näillä ajatussuunnilla oli myös vetovoimaa työväenliikkeeseen nähden, ainakin työväenliikkeen eliittiin nähden (vrt. Rahikainen 1986, 247—258). Terve ja voimakas uusi ihminen oli olennainen osa uutta yhteiskuntaa, joka tieteen uusimpien saavutusten avulla olisi vapaa puutteista, paheista, taudista ja rikoksista. Kun Sosialistisessa Aikakauslehdessä 1906 esiteltiin Ladislaus Gump-lowiczin teosta ”Avioliitto ja vapaa rakkaus”, iloitsi esittelijä siitä, miten ”tulevaisuuden yhteiskunta on iloisen tuottokykyisyydellään elämän tarpeet täysin tyydyttävä” ja tarjoaa naiselle mahdollisuuden luonnolliseen rotuhygieniaan:

”...nainen, tarvitsematta antaa taloudellisille sei-koille ratkaisevaa merkitystä noudattaen luonnollista vapaata valintaa miesten suhteen, voisi synnyttää uuden henkisesti ja ruumiillisesti terveen sukukunnan maailmaan... jossa mielisairaille, juupoille ja kyvyttö-mille ei löydy naista.”

Joten kun kriminologi ja tilastomies Veli Verkko kansalaissodan jälkeen, 1920-luvulla, muotoili oman käsityksensä ”suomalaisesta viinapäästä”, ”huonosta humalaluonnosta” suomalaisen yhteiskunnan poikkeuksellisen suuren väkivaltarikollisuuden selittäjänä, hän itse asiassa tarttui vain jo pitkään ilmassa olleisiin — ja erityisesti raittiusliikkeessä tuttuihin — ajatuskulkuihin (vrt. Voionmaa 1925 & 1936).

Alkoholi, rikollisuus ja rotuajattelu

”Suomalaisen viinapään” käsite syntyi kovin erikoisessa historiallisessa tilanteessa. Se kansallinen erityisyys, jota tämä käsite tavoittelee, liittyykin paljolti juuri tuon historiallisen tilanteen erikoisuuteen. Ennen kaikkea on korostettava kolmea päällekkäin osuvaa suurta muutosta:

1) Vuosisadan alussa Suomen valtiollinen järjestelmä muuttui hyvin radikaalilla tavalla, kun Suomi eduskuntaudistuksessa sai yksikamarisen kansanedustuslaitoksen ja yleisen, yhtäläisen äänioikeuden kansalaisilleen.

2) Tämä harppauksenomainen kehitys valtiollisessa ja poliittisessa elämässä perustui pitkälti Suomen asemaan Venäjän keisarikunnassa ja kohtasi valtaosan poliittista kenttäämme valmistautumattomana, sillä vain sosialidemokraattisella puolueella oli modernin järjestökoneiston alkeet ja muut suuntaukset toimivat vielä löyhinä ”herraklubeina” ja sukulaisuusverkostoina sääty-yhteiskunnan tyyliin — demokratia yllätti ne ja antoi työväenliikkeelle vahvan alkuaseman.

3) Näihin molempiin ilmiöihin liittyy läheisesti alkoholiolojen kehitys. Kieltolaki läpäisi vuoden 1907 eduskuntakäsittelyn edellä kuvattun poikkeuksellisen valtiollisen ja poliittisen tilanteen takia, kun vallinneessa sekavassa tilanteessa vain harva uskalsi julkisesti sitä vastustaa.

Tässä hyvin erikoisessa historiallisessa tilanteessa ajan intellektuaalisissa virtauksissa olleista käsityksistä muovaantui raittiusliikkeen itsemäärittelyssään kipeästi tarvitsema käsitys suomalaisten alkoholiolojen erikoisuudesta, pahasta olutpäästämmme. Käsitteen ilmeisimmät elementit olivat raittiusliikkeessä jo vanhastaan tuttu alkoholin käytön ja rikollisuuden liittäminen yhteen, suurlakon jälkeinen sivistyneistön pettyminen kansaan (”kansankuvan murros”) ja aikakaudelle tyypillinen yleiseurooppalainen rotuajattelu, käsitys, jonka yhtenä olennaisena momenttina oli henkisten ominaisuuksien — esimerkiksi rikollisten taipumusten — biologisen periytyvyyden pitäminen itsestään selvänä.

Kirjallisuus

Bruun, Kettil: Alkoholi: käyttö, vaikutukset ja kontrolli. Helsinki 1972

Granfelt, A. A.: Nykyajan raittiusliike. Helsinki 1883
Haapala, Pertti: Tehtaan valossa. Teollistuminen ja työväestön muodostuminen Tampereella 1820—1920. Historiallisia tutkimuksia 133. Vammala 1986

Halila, Aimo: Väinö Voionmaa. Helsinki 1969

Hammar, Tomas: Sverige åt svenskarna. Invandringspolitik, utlänningskontroll och asylrätt 1900—1932. Stockholm 1964

- Heino, Eero: Bacchus Suomen kirjallisuudessa kustavilaisesta ajasta kotipolton kieltämiseen. Acta Universitatis Tamperensis. Ser. A, Vol. 27. Tampere 1969
- Helenius, Matti: Alkoholikysymys. Helsinki 1902
- Hietala, Marjatta: Rotuhygieniä. Teoksessa: Kemiläinen, Aira & Hietala, Marjatta & Suvanto, Pekka (toim.): Mongoleja vai germaaneja? — Rotuteorioiden suomalaiset. S. 105—162. Historiallinen arkisto 86. Helsinki 1985
- Hytönen, Viljo: Kotitarpeenpolton lakkauttamisen vaikutus yleiseen siveellisyteen. Teoksessa: Raitista aikaa kohti. S. 105—118. Helsinki 1916
- Hytönen, Viljo: Suomen valtion paloviinapolitiikka. Vv. 1826—1866. Helsinki 1912
- Hytönen, Viljo: Juomatavoista Suomessa. Teoksessa: Raittiiseen aikaan. S. 137, 143. Helsinki 1920
- Hämäläinen, Pekka Kalevi: Kielitaistelu Suomessa 1917—1939. Porvoo 1968
- Ignatius, K. E. F.: Statistiska bidrag till belysande af brännvinskonsumtion i Finland. Helsingfors 1884
- Jaakkola, Risto: Veli Verkko. Moraalistatistikko ja Suomen ensimmäinen kriminologi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 81. Helsinki 1986
- Kaikkonen, Olli: Eriarvoisuusajattelu, rotukäsitykset ja sosiaalidarwinismi. Teoksessa: Kemiläinen, Aira & Hietala, Marjatta & Suvanto, Pekka (toim.): Mongoleja vai germaaneja? S. 19—36. Helsinki 1985
- Kantele, Juhon: Eikö meidän vankeinhoitomiesten tulisi ryhtyä toimeen saadaksemme selville miten suuressa määrässä väkijuomain käyttäminen vaikuttaa rikollisuuteen. Suomen Vankeinhoitomiesten Yhdistyksen Muistoonpanoja IX (1897), 85—87
- Kantele, Juhon: Spritdryckernas inflytande på brottslighet. Suomen Vankeinhoitomiesten Yhdistyksen Muistoonpanoja XV (1900), 68—91
- Kantele, Juhon: Väkijuomain vaikutus rikollisuuteen Suomessa. Raittiuden Ystävien kirjasia, II sarja, N:o 10. Helsinki 1903
- Kilpi, Volter: Kansallista itsetutkistelua. Suomalaisia kulttuuri-ääriviivoja. Helsinki 1917
- Klinge, Matti: Poliitiikka luonnontieteenä: energiaperiaate ja organismianalogia. Teoksessa: Klinge, Matti: Vihan veljistä valtiososialismiin. Yhteiskunnallisia ja kansallisia näkemyksiä 1910- ja 1920-luvuilta. Toinen painos. S. 29—44. Juva 1983
- Laitinen, Ahti: Biologismi yhteiskuntatieteissä. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 54. Turku 1985
- Lilius, Selma: Alkoholi ja perinnöllisyys. Raittiuden Ystävien kirjasia, II sarja, N:o 24. Helsinki 1904
- Mosse, George L.: Toward the final solution. A history of European racism. London 1978
- Mäntylä, Ilkka: Suomalaisen juoppouden juuret. Viinanpolto vapaudenaikana. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 423. Pieksämäki 1985
- Oker-Blom, Max: Alkoholi ja hermoston taudit. Esitelmä Helsingin raittiuspäivillä 1.—5. 1. 1904. Raittiuden Ystävien kirjasia, II sarja. Helsinki 1904
- Olsson, Hagar: Suomalaisen romaanin oblomoveja. (1925). Teoksessa: Kalemaa, Kalevi (toim.): Taisteleva kritiikki. Valikoima suomalaista sosialistista kirjallisuuskritiikkiä. Helsinki 1979
- Palmgren, Raoul: Suurlakko ja sivistyneistö. Teoksessa: Suurlakkovuosi 1905. S. 93—115. Julk. Suomen Työväenliikkeen Historiaseura ry. Kuopio 1955
- Rahikainen, Marjatta: N. R. af Ursin. Aatelismies Suomen työväenliikkeessä. Historiallisia tutkimuksia 135. Jyväskylä 1986
- Sarajas, Annamari: Routavuodet ja kansankuvan murros. Teoksessa: Sarajas, Annamari: Viimeiset romantikot. Kirjallisuuden aatteiden vaihtelua 1880-luvun jälkeen. S. 93—181. Porvoo 1962
- Simpura, Jussi: Drinking contexts and social meanings of drinking. A study with Finnish drinking occasions. The Finnish Foundation for Alcohol Studies. Volume 33. Jyväskylä 1983
- Soikkanen, Hannu: Sosialismin tulo Suomeen. Ensimmäinen yksikamarisen eduskunnan vaaleihin asti. Porvoo 1961
- Sosialidemokraattinen puolue 25 vuotta. Muistojulkaisu. Tampere 1924
- Sulkunen, Irma: Raittius kansalaisuskontona. Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin. Historiallisia tutkimuksia 134. Jyväskylä 1986
- Suomen tilastollinen vuosikirja. Uusi sarja. Kuudestoista vuosikerta. 1918
- Tarkka, Pekka: Putkinotkon tausta. Joel Lehtosen henkilöt 1901—1923. Keuruu 1977
- Teljo, Jussi: Suomen valtioelämän murros 1905—1908. Perustuslaillinen senaatti — viimeiset valtiopäivät — ensimmäinen eduskunta. Porvoo 1949
- Vattula, Kaarina (toim.): Suomen taloushistoria 3. Historiallinen tilasto. Helsinki 1983, XXXI
- Verkko, Veli: Henkeen kohdistuvista rikoksista Suomessa. Lakimies 22 (1924), 191—230, 296—341
- Virtanen, Matti: Änkyrä, tuiske, huppeli. Muuttuva suomalainen humala. Juva 1982
- Voionmaa, Tapio: Olut ja uskonto. Suomalainen tapututkielma. Teoksessa: Raittiiseen aikaan. S. 91—119. Helsinki 1920
- Voionmaa, Väinö: Pienois kuvia Suomen raittiusrienoista. Teoksessa: Suomen raittiustyö venäläiselle yleisölle esitettynä. S. 1—42. Helsinki 1910
- Voionmaa, Väinö: Raakuutta ja alkoholia vastaan. Puhe. Eripainos. Helsinki 1925
- Voionmaa, Väinö: Kuuluuko alkoholikäyttö sivistykseen? Julk. Suomen sos. dem. raittiusliitto. Hämeenlinna 1936
- Åkerfelt, Börje: Vuoden 1907 kieltolakiesitys, sen dynaaminen perusta ja kohtalo I & II. Alkoholikysymys XXVIII (1960), 182—202 & XXIX (1961), 5—44.

	alkoholin kulutus	rikkomuksia paloviina-asetuksia vastaan		
	litraa	asiain luku	syytettyjä	tuomittuja
1881—1885	3,0	4 074	5 430	2 472
1886—1890	2,1	3 900	5 064	2 267
1891—1895	1,9	2 601	3 061	1 539
1896—1900	2,2	1 947	2 226	1 093
1901—1905	1,9	1 350	1 493	749
1906—1910	1,8	2 050	2 164	1 125

Lähteet: Hytönen 1912, 207; Suomen tilastollinen vuosikirja 1918, 553.

Litetaulukko 2. Tilastotietoja työväenliikkeen kehityksestä vuosisadan alussa

	yhdistyksiä	jäseniä	ammattiosastoja	työväentaloja	kokouksia ¹
1899	64	9 446	119	14	544
1904	99	16 610	222	37	2 517
1909	1 217	58 293	527	533	25 273
1914	1 554	51 520	637	890	23 357

¹ Yhdistysten ja niiden johtokuntien sekä yleisiä työväenkokouksia.

Huom.: Suomessa oli vuonna 1900 kaikkiaan 470 maalaiskuntaa sekä 40 kaupunkia ja kauppala.

Lähteet: Sosialidemokraattinen . . . 1924, 313; Vattula 1983, XXXI.

English Summary

Matti Peltonen: Kuinka "suomalainen viinapää" syntyi? (The origin of the concept of the typically Finnish low tolerance for alcohol)

The article's main claim is that the concept of the Finns' low tolerance for alcohol originated with the temperance movement at the beginning of this century, after the adoption of the prohibition law in parliament (1907), but considerably earlier than Finland's Civil War (1918) and much earlier than the beginning of work done on the subject by the criminologist Veli Verkko (1924). In speaking of the weak Finnish tolerance for alcohol, this article refers to a concept which includes the following elements: the concept of the national distinctiveness of Finnish alcohol consumption, the concept of the distinctiveness of the Finnish manner of alcohol consumption (not much is actually consumed, but when a Finn does drink, great amounts are consumed at one time) and the concept of the distinctiveness of the Finns' drunken behaviour (exceptionally violent behaviour). This new concept of drinking differed from the upper class's earlier concepts of the common peoples' drinking habits. Earlier concepts emphasized the frequency of drinking and the large amounts of alcohol consumed.

Before the adoption of prohibition, the discussion of alcohol consumption centred around two main themes. First of all, there was the radical support for prohibition. This view was politically associated mainly with the Labour and Agrarian parties. The point raised in debate was that since the 'rank and file' of the nation had shown their support for such a noble cause as prohibition, they

should be given universal suffrage. Universal suffrage would lead to the automatic adoption of prohibition since the majority was in favour of the law. This was, in fact, exactly what happened.

The more conservative wing of the temperance movement was of another opinion. This faction approached the alcohol issue more from the point of view of the detriments of alcohol consumption, without, of course, questioning the value of prohibition. Alcohol was seen as the cause of sickness, poverty, immorality and crime. The connection between alcohol and crime was given considerable attention after an investigation in 1898 into the drinking habits of prisoners. The investigation showed that in Finland, as in the other countries in which such investigations had been conducted, the majority of crimes were committed under the influence of alcohol. Consequently, the fight for temperance could also be considered a battle against crime.

After the general strike of 1905, a unicameral parliament was established in Finland, and one of parliament's first actions was to unanimously adopt prohibition, the major demand of the temperance movement. Due to the feet-dragging of the Finnish Senate, however, the Russian government did not sanction the law until 1917, and it finally went into effect after the Civil War in 1919. After the adoption of prohibition, the temperance movement, especially its younger and more radical wing which had led the movement since the turn of the century, was faced by a new problem: how to now justify the necessity of prohibition? Why was such strict legislation

necessary in Finland and not, for example, in some of the other parts of the Russian Empire? Why should the availability of alcohol be proscribed in a country which was known to be one of the driest in Europe?

In the new situation existing after the wave of strikes of 1905, which had brought upheaval to the whole Empire, and after the establishment of the unicameral parliament and the adoption of prohibition, a new aspect appeared in the argumentation in favour of temperance by the leaders of the Finnish temperance movement. Strict legislation was necessary, it was claimed, because Finns had a weak tolerance for alcohol, Finns were not capable of drinking properly and even a minimum of consumption would cause a great deal of drunkenness. It was supposedly characteristic of the Finnish worker and farmer to be violent when under the influence. This had, after all, recently been proved by statistics.

The concept of the weak Finnish tolerance for alcohol developed within a certain historical context. The national distinctiveness of Finnish drinking that the concept attempts to describe was mainly connected with the

distinctiveness of that particular historical situation. The establishment of a unicameral parliament in 1906 had been a major convulsion in the political sphere and had immediately given the labour movement a much larger role than before. The temperance movement had obtained a great political victory in the adoption of prohibition in 1907, but this victory was yet uncertain, and adoption of the law in practice seemed doomed to fail in the face of the unsurmountable hindrances presented by the passive opposition of the Finnish Senate and the Russian government. With the labour movement's emergence as an independent and active political force, the relationship of the upper classes to the 'rank and file' of the nation was changed: the old national unity was shattered. In the mind of the upper class, the people became an untrustworthy and frightening force. This change was reflected in the discussion of the alcohol issue. It was felt that the Finnish farmer and worker needed close supervision in this area as well, since he was so untrustworthy, so uncivilized and, above all, so violent when drinking. The people simply had such a weak tolerance for drink.

Alkoholipolitiikka Vol. 53: 3—13, 1988